

stališču šole — predmet in snov poučnih raziskavanj v naravi vsake posamezne občine po letnih časih in krajevnem značaju; dalje, na kakšen način in v kolikem obsegu naj se vrše v to potrebne naprave. Šolsko nadzorstvo bi uspehe teoretično presojalo, izkušnji pa bi bila dana odločilna beseda. Skupni uspehi bi nam začetali reformo učnih načrtov in določili uravnavo pouka na prostem.

Izkušnje in doznanja v tem pouku so pokazala:

1. Pouk pod milim nebom je v vseh razredih ljudskih in meščanskih šol nujno potreben, ker je podlaga tvoritvi pojmov in neobhodno potrebna predstopnja za šolski pouk.

2. Ta pouk ima nalogo spoznati svojstva in lepoto domače narave in kulture, da se v otrokih goji ljubezen do domovine in pospeši praktično umevanje narodnih in kulturnih pojavov in da se šole pouku da ona aktualnost in življenska resnost, ki trajno učinkuje na učenčovo nadaljnjo izobrazbo.

3. Vsaka občina nudi bogato nazorno polje. Iz tega je izbirati. Načrt se ravna po učni stopnji, po učnem in koncentracijskem smotru krajevnosti, letnem času in šolski kategoriji.

4. Na najnižji stopnji se pouk razteza na najbližjo okolico, na srednji stopnji na občino in okraj; podaljšuje se prvima dvema na izletih in izprehodih, višji stopnji pa na izletih in potovanjih.

5. Stvari, ki je slučajno ob poti najdemo, a ni v naši nalogi, ne zametujemo popolno — samo omejiti jo je treba.

6. Zunanji red je ali prost, po katerem se učenci prosto vrste okolo učitelja — ali pa vezan, t. j. da korakajo v vrstah, dečki na eni, deklice na drugi strani, učitelj med njimi.

7. Učna oblika je lahko samo ogledovanje z naknadnim izpraševanjem — ali dialogična. Asociativno razgovorjanje otrok z naknadnimi učiteljevimi popravami je najpriporočljivejša oblika.

8. Učiteljeva beseda bodi kratka, a določna.

9. Vsak mesec je potrebno eno ali več ur na prostem.

10. Ta pouk napravlja učitelju mnogo truda s pripravo doma in zunaj, ker mora čestokrat poprej sam obhoditi kraj, ki ga hoče v učno svrhu rabiti.

11. Priporoča se, da si učitelj zabeleži smotre doznanja in uspehe, da tem potom vsaka šola zadobi s časom podlago za določene smeri v tem pouku. Preostaja mi le še podati kratko sliko o tvarini in metodi.

Vzemimo zemljepis. Ni ga predmeta, ki bi bolj zahteval nazorila v naravi nego ta. Daljše potovanje z ljudskošolskimi otroki je nemogoče, zato je treba predmetne predstave zbuditi na geografskih oblikah domačega okoliša — potem si otroci ne bodo predstavljali dolin in gorovja kot šematične skice na šolski tabli, temveč v nje pravi obliki, kakor so jo opazili na lastno oko pri izletu v domačem kraju. — Z brezvrednim poukom, pri katerem se naštevajo meje, gorovja — sama gola imena — smo v tem predmetu že obračunali; ta pouk zastavi oko na domača tla, jih ogleda, razdeljuje, presoja in ustvarja pojme. Skice in karte (zemljevidi) so le spominska znamenja za nadaljni pouk. Le tem potom bo znal učenec gledati preko domačih mej; fantazija le tam pravilno producira, kjer se je naučila nazorno oblikovati.

Učna smer obsega:

1. Nalogo pouka, ki je začetana — v berilu — z vednim ozirom na domači kraj.

2. Kraj pouka, t. j. pot in smoter pota — ki pa mora učitelju dobro znan biti.

3. Je čas pouka, ki se ravna po nalogi, po letnem času, po urniku in po krajevnosti. Pot po dolini je manj utrudljiva nego lazenje na hrib, se torej lahko v krajšem času opravi nego drugo.

4. Namen pouka je nazorno ogledovanje, ki pa se mora z določenostjo in sistematično voditi, da ostane zanimivo in sprejemljivo ter tako sposobno za nadalje razprezanje v šoli.

5. Oblika pouka je dialogična, vendar odvisna od podajanja učiteljevega. Učenci naj več govore nego učitelj, naj merijo, skicirajo in beležijo.

6. Učni pripomočki za zemljepisno nalogo so: magnet, žepna ura, metrska mera, zemljevid, berilo, beležnica in svinčnik.

7. Snov; ta obsega:

1. Fizikalčno razdelitev — gora, dolina, ceste, železnice, mostovi itd.

2. Iz teh izhajajoči pojmi: grič, hrib, gora, znožje itd.

3. Domače obnebe, dnevni, letni časi, mesec itd.

4. Vremenska opazovanja — podnebje, toplina, vetrovi itd.

5. Razmerje človeka z naravo, obrti, rokodelstva.

8. Dispozicija geogr. izleta:

1. Naloga n. pr. razgled z gore.

2. Pot.

3. Čas.

4. Namen.

5. Oblika.

6. Učila.

9. Popis izleta — kot spisna uporaba.

Zgodovinski pouk je tesno združen z zemljepisnim. Zato se skupno z njim obravnava. Učenec je opozoriti na spomenike, zgodovinske kraje, pripovedke, pravljice, znamenja in stavbe. Predpogoj je, da učitelj sam dobro pozna zgodovino kraja. Zato je dobra šolska kronika neprecenljive vrednosti.

1. V prirodoslovju si morajo učenci privojsiti izkušnje in opazovanja na fizikalnih in kemičnih pojavih. Na srednji in višji skupini se tako pridobljena snov uredi. Tehničnih in tehnoloških naprav domačega kraja pri tem učitelj ne sme prezreti. V tem predmetu ima priliko opazovati razmerje med tlemi, zrakom, vodo in svetlobo, z živimi bitji, ter otroka dovesti do spoznanja o njih bistvu, delovanju in namenu. V teh stvarkih je naznačena že naloga prirodoslovnega pouka. Kakor pri zemljepisnem pouku je tudi tu krajevnost vsak pot ali

2. smoter pota. Najčešče je smoter travnik, polje, gozd, livada, globel (soteska), ribnjak, potok, močvirje, pobočje, kamnolom, mlin itd.

3. O času velja isto kakor pri zemljepisnem pouku.

4. Namen je: privedi otroka do pravega naziranja prirodnih pojavov — njih bistva, praktične uporabe itd.

5. Oblika je opazovanje in samolastno sklepanje. Le tam, kjer je treba na celoto pozorišča opozarjati ali celoto pozorišča opozarjati ali celoto fizikalne individualitete pojasniti, poseže učitelj toplo in živahno vmes. Modrost stvarstva, ki se tu pojavlja tako očito — učitelju nudi priliko vplivati na otroško dušnost.

6. Pripomočki so tu: magnet, nožič, ura, beležnica, svinčnik, povečevalno steklo, lopatica, kladivec in torbica.

7. Snovi nam nudijo prirodoslovna berila v toliki množini, da ni potrebno jih tu omenjati.

„Larpu lar.“

(Slika v treh prizorih.)

OSEBE:

Miha Platič, kmet.

Ana Platičeva, njegova žena.

Jurče Kistič, njujin nečak, učenec IV. razreda ljudske šole.

Dejanje se vrši l. 2000. v nekem ameriškem selu.

I. prizor.

Miha in Ana Platič. Sedita pri mizi. Miha drži v roki papir, a Ana pleše nogavico.

Miha (po daljšem molku): Plačaj, pa zopet plačaj! Mnogo so že ljudje odpravili in izpremenili, samo davek ostane še vedno. Prav je rekel naš veliki Franklin: „Povsod se mora umreti in davek plačevati“. (Da papir na mizo in kaže s prstom nanj.) To je najbrž opomin, da plačam davek. No, ko bi vsaj znal prečitati...

Ana (naglo): Pa bi se mogel naučiti, dokler si bil mlad.

Miha (kakor srdito): Saj sem se učil. Hodil sem v šolo polna štiri leta. Pa evo... Ne veruje mi nihče, da sem posejal šolo, dokler mu ne pokažem izpričevala. V tem pišejo, da imam prav dober uspeh v teh-le predmetih; prostoročno risanje po predlogah, čitanje mišljenja in otroške duše iz njih risarij, odkrivanje umetniškega žitja v otrocih, zgodovina umetnosti, životopis ljudskošolskih umetnikov do 12. leta, ženski sloji.

Ana: Ali čitanje?

Miha: Pravijo, da je v izpričevalu tudi ono: Neobligatni predmeti: veronauk, čitanje in pisanje.

Ana: Pa kako imaš oceno?

Miha: Ne znam. Pri „čitanje“ in „pisanje“ je dolga zavita poteza.

*) To sliko je priobčil — ffl — v števil. 5. l. l. lista „Hrvatski Učiteljski Dom“. Ker je jako značilna, sem jo poslovenil za „Učit. Tovarisa“.

Ig. Stijanec.

Ana: Čudno... čudno... No, sedaj pa namesto da bi čital, pa riši po prirodi...

Miha: Molči, stara, si pač ženska glava. Ni šola kriva. Mogoče, da se jaz nisem dosti učil, sicer pa za čitanje nisem imel daru. Danes je mladež nadarjenejša, pa šole še dovršenejše, pa je bolje. Jaz sem sigurno edini analfabet v tem okraju. Da, edini...

II. prizor.

Isti in Jurče. Odpre vrata in naglo vstopi v sobo. Pod pazduho ima podolgovat zavitek. Dolgi lasje mu padajo na ramena. Bela obleka mu je pisana od najrazličnejših barv. Taki tudi nohti.

Jurče (vrže zavitek na posteljo): Ujec, ti si v sobi, a na polju je prekrasno. Nimaš niti ti smisla za lepoto narave? Zakaj...

Ana (ga prekine): Srce moje in golobček moj, hvaljen Jezus! Odkod?

Jurče: Evo iz šole. Danes smo uživali kakor pravi ljudje, obdarjeni z umom in sreem. Najpoprej smo...

Miha: To boš pripovedoval potem. Ne bi li ti najpoprej (mu nudi svoj papir)...

Ana: Pusti ga, Miha, pusti! Vidiš, da malokdaj pride k nam, pa ne daš, da bi mu bilo ugodno. Govori, jagnje, kako mamica?

Jurče: Ne znam. Videl sem jo samo pri obedu. Ali ne zna govoriti z menoj. Vsak umetniški čut je v njej zatopljen. Pa tudi oče... O Veliki noči je pobarval našo sobo z dvema barvama. Ko bi videli ta neokus. Ne morem tistega gledati. Kakor vrč se obrnem z obrazom proti vratom, da se mi ni potrebno srditi. Da, ko bi me vsaj poslušal...

Miha: On tebe?

Jurče (strese z glavo): Da, v tem! V druge vaše stvari se ne mešam, kakor v oranje, sejanje in kisanje zelja. Nesrečen sem, popolnoma nesrečen. Ne razumevajo me.

Miha: Tedaj — ti iz šole?

Jurče: Da. Tam se odpočijem in okre-pim. Duša se mi dviga tam v višine in sanjam. Že tri dni premotrujemo oblake, bregove in doline v različni razsvetljavi.

Ana: Pa danes ni solnca.

Jurče: Danes smo prvo uro risali panj po prirodi, a drugo uro učitelja, našega starejšega tovariša.

Miha (nevoljno): Pa kaj ti hoče to?

Jurče (lomi z rokama): Zakaj nimaš ti poleg mojega ubogega očeta smisla za...?

Miha (ga prekine): To ni, otroče, zate!

Jurče (vstaja in preti s prstom): Larpu lar! Žal mi je, a moral sem ti to reči. Sedaj imaš.

Miha: Pular, pular! Kaj pa je to?

Jurče: Vidi se, manjka ti naobrazbe. Kako moreš živeti, pa tega ne znaš? Učitelj, naš prvi in najstarejši tovariš, nam je rekel: Kadar kdo pred vami grdi sveto umetnost, pa ga nikakor ne morete uveriti, da je na krivem potu, mu recite „Larpu lar“, pa ga s tem takoj spravite v molk. (Energično.) To sem tudi sedaj pričakoval.

Miha: Dobro. Kaj ste delali drugo uro?

Jurče: Risali smo pojave ob burji in nevihti. Oh, redki ljudje uživajo tako, kakor mi danes. Učitelj, naš starejši drug, je potrl danes tri naočnike od zanosa, ko je zvrčal našo pazljivost na...

Miha: Ali čemu te čenčarije?

Jurče (ogorčeno): Čenčarije? Ne pogubi, ujec, duše, če jo imaš. Ali ne veš, da ima duša potrebe? Ali misliš?...

Miha: Nesrečnik, vročinsko bolezen imaš!

Jurče (preti s prstom): Larpu lar!

Na, sedaj imaš. Žal mi je, a moral sem ti reči. (S povzdignjenim glasom) Apostol sem velike ideje ljudskega roda, pa mi je umetnost vzvišena potreba kakor tebi opoldan časa vina.

Ana: Moder si, moder, piščanec moj! Ne zameri uju. Samo pripoveduj, kaj si dalje delal v šoli. Ujec ima mnogo skrbi (pokaže na papir), videl boš tudi sam.

Jurče (nadaljuje oduševljeno): Od desete ure do poldne je učitelj, naš starejši tovariš, odkrival med nami umetnike. V našem razredu jih je šestorica. Jaz sem prvi. Pri tem rodoljubnem poslu se je posluževal naših risanj, s katerih je čital fino kopijo naše duše, pa našo prošlost in našo prihodnost. Rekel je, da bi bila največja sramota za ljudski rod, ako bi jaz ne postal ravnatelj slikarske akademije. Raduj se, teta mila! Tedaj hočem s svojo roko naslikati tudi tebe in ujca, pa našo hišo in kokošnjak in psa... Vse, vse, popolnoma vse. Pa potem (povzdignivši obe roki), ko smo se vračali iz šole, smo motrili vijoličaste bregove

*) L'art pour l'art

in rumeno travo in rdeče gozdove in modre oblake ter zeleno cvetje... Sveti poklic mi je potisnil v roke barve in ovekovečil sem božanski ta prizor med okna na zid kože prvega sosedu brezplačno, a moj drug na deski njegovega plota.

Miha: Tako, ti pisani mazač!...

Jurček (preti s prstom): Larpu lar, larpu lar! Žal mi je, ali to sem ti moral reči.

III. prizor.

Iste osebe.

Miha (nudi Jurčetu svoj papir in hoče da govori).

Jurče (vstane, prinese s postelje ovitek, ga da na mizo ter ga razmota). Popoldan ni bilo predavanja. Učitelj, naš starejši tovariš, nam je dal vsakemu po eno sliko, da jo doma tri dni proučavamo in potem ocenimo. (Razmota sliko do konca. Ponovno govori): To je slika velikega mojstra Sirija Grgića. Vidite, prosim vas, oni kolorit, pa to plastiko! — In ti se še ne diviš, ujec? Pa ta ton, perspektiva razsvetljava! Tudi slepec bi užival! Moram oceniti umetnino najboljšo, samo to... to... tu doli v kotu... ima nekoliko povsem neumestnih in neumetnih ravni in zviti črt, načrtanih z rdečo barvo. Ne vem, kaj je to... Tega še nisem videl. Da ravno tega nima, bila ocena izredno...

Miha (mu pade papir iz roke. Zgubanič se mu čelo, se nagne na mizo in besno pogleda Jurčeta): To, to je... to so... nesrečni dvanajstletni paglavec, neumnež, nadloga! — To je (drhtajočim glasom) podpis, podpis umetnikov... besede... letnica!... Besede so to, umetniški potepuh... osel!... Jaz vsaj znam, da so to — besede...

Jurče (vzdigne prst kakor poprej): Larpu lar! Žal mi je, ali sem... (Ani pade iz rok nogavica).

(Zastor pade.)

Volapük, Esperanto in Ido kot mednarodni svetovni jeziki.*

Projekti. (Kratek zgodovinski pregled.)

Že par sto let sem rešujejo problem svetovnega jezika. Več nego 100 sistemov je izkušalo to vprašanje razrešiti. Največji od teh poizkusov pred Schleyerjem je bil osnovan na sestavi (podlagi) znamenj, zlogov, števil ali sekiric in je služil le dopisovanju. Zaradi tega smemo smatrati duhovna Schleyerja, ki je izumil Volapük, kot pravega očeta moderne svetovne jezikovne ideje, zakaj Volapük, je omogočil poleg pismenega tudi ustno sporazumljevanje. Leta 1880. je objavil svoj sistem, ki se je zmagovito širil po vsem svetu ter s tem tudi jasno dokazal, da se splošno čuti močna potreba, po nekem lahkem in enotnem običju. Toda že po kratko trajajočem procvitanju je jel Volapük propadati, deloma zaradi svoje znanstveno nedostadne osnove, deloma zbog nesloge med njegovimi zastopniki.

Volapüku je nasledoval Esperanto, ki ga je l. 1887. objavil dr. Zamenhof, zdravnik v Varšavi, toda še-le v zadnjem desetletju, osobito od prvega kongresa (1905) sem se je ta jezik jel močeno razširjati. Brez dvombe pomenja Esperanto napram Volapüku velikanski napredek in njegovih principov so se okoristili vsi novejši svetovni jezikovni načrti (projekti). Toda vsi ti sistemi kakor Lingua, komuu, Mundo-linguo, Novilatin, Pan kel itd., imajo, izvzemši Universal in Idion Neutral, le teoretičen pomen. Vendar smo tem poizkusom mnogo hvale dolžni, ker so se zdaj našli zakoni, po katerih se ima snovati splošno mednarodno običjo, svetovni jezik. In na podlagi teh težko pridobljenih izkušenj je izdelal neki komite učenjakov Internaciona Linguo ali Ido.

Mislimo, da bi bilo tudi tukaj na mestu, podati cenjenim čitateljem, ki se zato zanimajo, primer, kako se neki glasijo jeziki Volapük, Esperanto in Ido. V to svrhu hočemo porabiti Očenaša, kojega besedilo je vsakemu Slovencu znano. Torej začnimo po vrsti! Očenaš se glasi v Volapüku:

O Fat obas, kel binol in suls, paisaludomöz nem olu! Kömomöd monargän ola! Jenomöz vil olük, äs in sül, i su tal. Bodi obsik vädeliki givolüs obes adele! E pardolös obes debis obsik, äs id obs aipardops debeles obas... Zadostuje! Volapük se kolikor mogoče izogiba glasnika „r“.

*) Odgovornost prepuščamo pisatelju. Uredn.